

Recenzja

pracy doktorskiej Katarzyny Kausy
Anglizismen in deutschen und polnischen literarischen Texten
napisana pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Ryszarda Lipczuka

Przedłożona do recenzji dysertacja mgr Katarzyny Kausy powstała w środowisku naukowym wokół prof. Ryszarda Lipczuka, znanym z eksploracji problematyki zapożyczeń obcojęzycznych w języku niemieckim i polskim. Także recenzowana praca stanowi istotny wkład w tym zakresie, podejmując mniej zbadany wątek roli zapożyczeń w literaturze pięknej

Motywuując wybór tematu, doktorantka powołuje się m. in. na znanego językoznawcę niemieckiego Petera Eisenberga, który wskazuje na deficyt tego typu badań (s. 5). Ze swej strony autorka dodaje, że teksty literackie są z natury mniej podatne na integrację zapożyczeń, co jest tyleż ciekawą co dyskusyjną tezą, zważywszy, że – jak sygnalizowano to w jednym z tekstów z okazji niedawnego jubileuszu prof. Lipczuka – np. anglicyzm *shopping* pojawił się w celach stylizacyjnych u wrażliwego na czystość języka Tomasza Manna w *Bekanntnisse des Hochstaplers Felix Krull*, na długo zanim wszedł on na dobre do obiegu języka niemieckiego. Zresztą i starannie dobrany przez autorkę korpus badawczy także zdaje się potwierdzać raczej brak oporów przed wspomnianą integracją w tekstach literackich. Inna sprawa, że doktorantka pozostaje nam dłużna wyjaśnienia, czy wzgl. dlaczego nie rozważała wariantu korpusu w oparciu o oryginalne utwory literackie (np. niemieckie) i ich przekłady na drugi język (w tym wypadku polski), co pozwoliłoby na jeszcze bardziej bezpośrednią konfrontację. Tym bardziej że wybrane utwory nie są w pełni jednorodne i przystające do siebie – teksty niemieckie należą do różnych gatunków (powieść i zbiór esejów), których zwornikiem jest jedynie miejsce akcji (Berlin), podobnie jak zwornikiem wybranych polskich powieści współczesnych jest bliski doktorantce Szczecin. Próba przyporządkowania tych tekstów do literaturoznawczej triady literatura wysoka – literatura rozrywkowa – literatura trywialna może być myląca szczególnie w odniesieniu do tej ostatniej kategorii, jeśli nie uwzględni się faktu, że poniżej znajduje się jeszcze literatura kramarska i brukowa, co podkreślał zmarły przed kilku laty znany literaturoznawca i bibliofil, profesor Uniwersytetu Łódzkiego Janusz Dunin-Horkawicz (*Papierowy handyta – książka kramarska i brukowa w Polsce*, 1974).

Żeby zakończyć listę niespełnionych życzeń recenzenta, warto wspomnieć jeszcze pewien niedosyt dot. opisu stanu badań. Poświęcony temu rozdział (ss. 62-76) wypełniony jest dobrze

uporządkowanymi i udokumentowanymi uwagami nt. zapożyczeń w ogóle, natomiast brak jest odniesień do roli zapożyczeń w literaturze pięknej – nie licząc m. in. krótkiego artykułu Wł. Kupiszewskiego o rusycyzmach w *Szyfowych pracach* S. Żeromskiego. Szkoda, że zabrakło chociażby książki napisanej przez Marię Kurecką (*Diabelne tarapaty*, Poznań 1970) po przetłumaczeniu (razem z W. Wirpszą) *Doktora Faustausa* T. Manna, dotyczącej również tego problemu. O anglicyzmach w tej powieści pisał m. in. Abraham Suhl (*Monatshefte* 7, 1948).

Na szczęście informacje, o które upomina się recenzent, pojawiają się w wielu innych miejscach dysertacji, np. na ss. 98, 322 i in., gdzie głównie w oparciu o prace Galinsky'ego oraz Pfitznera zestawiono łącznie 11 funkcji stylistycznych, będących nb. podstawą późniejszych analiz empirycznych doktorantki. Na podkreślenie zasługuje tu wielokrotnie (np. na s. 194) powtarzana przez autorkę uwaga, że ustalenie tych funkcji możliwe jest jedynie w oparciu o szerszy kontekst. Wierzę, że doktorantka kierowała się tą zasadą w swoich analizach empirycznych, których wyniki, trudne do przecenienia, stanowią w znacznym stopniu o wartości recenzowanej rozprawy – z tym wszakże zastrzeżeniem, że ich weryfikacja może być niejednokrotnie utrudniona przez niezbyt dokładną dokumentację tych kontekstów właśnie. I tak np. szerszy kontekst jest mniej istotny w wypadku leksemów *Kloppapier* (s. 119) czy *Klogeruch* (s. 172), gdy ich nacechowanie stylistyczne widoczne jest na tle neutralnych wariantów *Toilettenpapier* i *Toilettengeruch*. Znacznie trudniej jest zweryfikować to nacechowanie w wypadku takich leksemów jak *Business-Flug* (s. 104), *SMS* (s. 130), *T-Shirt* (s. 137), *Currywurst* (s. 163), *E-Mail* (s. 166), *Laptop* (s. 173), *Marketing* (s. 174), *die Party* (s. 176), *GPS* (s. 216) i in., które używane są dzisiaj z reguły bez konotacji semantycznych jako nazwy neutralne. Dot. to także np. leksemu *grill* (s. 217) – wariantem nacechowanym byłby na jego tle niewątpliwie *barbecue*, zwłaszcza w połączeniu z pieczeniem np. całego prosiaka.

Dla kontrastu – relewantny wpływ kontekstu udokumentowany jest jednoznacznie w wypadku leksemu *bekon* (s. 203), odsyłającego czytelnika do typowego śniadania angielskiego („Angielski model”). Dobrze widoczne jest także nacechowanie stylistyczne złożenia *Berlin-Slogan* (s. 181): „Alle Arschlöcher sind schon hier. DU fehlst noch!” Dodajmy, że przewaga tych ostatnich jest ewidentna.

Z uwag o charakterze formalnym należy podkreślić konsekwentne trzymanie się zasady „teza – antyteza – synteza”. Dwa pierwsze człony tej zasady odnoszą się zwłaszcza do konfrontowania różnych stanowisk badawczych spotykanych w literaturze przedmiotu. Trzeci

człon dot. wyraźnie zarysowanego własnego stanowiska doktorantki – również w odniesieniu do wyboru właściwej terminologii wobec mnożących się nowych propozycji.

Praca napisana jest poprawnym i adekwatnym do rodzaju prezentowanego tekstu rejestrem języka niemieckiego. Z obowiązku odnotowuję kilka zauważonych uchybień ortograficznych, mających raczej charakter *mistakes* niż *errors*, tym bardziej że często na jednej stronie występują poprawne formy i wyniki z przeoczenia niepoprawne, jak w wypadku *Gruß Gruss* (s. 114). Większość tych uchybień dot. pisowni łącznej i rozłącznej, por. np. błędne *auseinandergesetzt* (s. 54), *nicht desto trotz* (s. 55), *wieder finden* (s. 93). Niektóre uchybienia dot. użycia konkretnych form, jak np. *aus zwei Werken im Deutschen und im Polnischen* (s. 54) zamiast poprawnego *aus zwei deutschen polnischen Werken* lub *auf/in Deutsch und Polnisch* czy *das fremdwortfreie Deutsche* (s. 62) zamiast *das fremdwortfreie Deutsch*.

W konkluzji pragnę jednoznacznie stwierdzić, że recenzowana przeze mnie rozprawa doktorska mgr Katarzyny Kausy stanowi istotny wkład w badania zapożyczeń angielskich w języku niemieckim i polskim. Rozszerzenie ich na teksty literackie jest komplementarne w stosunku do analiz języka codziennej konwersacji, a także języka prasy i innych środków przekazu. Merytoryczne uwagi poczynione w recenzji mieszczą się w szeroko pojętym dyskursie naukowym.

Niniejszym rekomenduję zatem mgr Katarzynę Kausę do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Łódź, 30. 05. 2015

prof. zw. dr hab. Roman Sadziński

KIEROWNIK
Katedry Językoznawstwa
Niemieckiego i Stosowanego UK
Prof. zw. dr hab. Roman Sadziński